

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти
сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015

Кафедра філософії, соціології та політології

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою

(пост. пр. від 25.12.2021 р.)

Ректор

А. А. Мазаракі

**СОЦІОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ /
SOCIOLOGY OF PERSONALITY**

ПРОГРАМА / COURSE SUMMARY

Київ 2021

Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу КНТЕУ заборонено

Автор: А.Ю. МОРОЗОВ, доктор філософських наук, доцент.

Програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри філософії, соціології та політології від 09.02.2021 року, протокол № 21, та на засіданні вченої ради факультету ФМТП від 23.02.2021 року, протокол №2

Рецензенти: М.П. КУХТА, доктор соціологічних наук, доцент;

М.Ю. АДОНІНА, зовнішній стейхолдер ОПІ «Соціологія економічної діяльності», директор ТОВ. «Аврора-С»

**СОЦІОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ /
SOCIOLOGY OF PERSONALITY**

ПРОГРАМА / COURSE SUMMARY

ВСТУП

Програма дисципліни «Соціологія особистості» призначена для підготовки студентів КНТЕУ освітнього ступеня «бакалавр» галузі знань 054 «Соціологія» спеціалізації «Соціологія економічної діяльності». Програму розроблено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки студентів КНТЕУ.

Програма складається з таких розділів:

1. Мета, завдання та предмет дисципліни.
2. Передумови вивчення дисципліни як вибіркової компоненти освітньої програми.
3. Результати вивчення дисципліни.
4. Зміст дисципліни.
5. Список рекомендованих джерел.

1. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРЕДМЕТ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення «Соціології особистості» є опанування та засвоєння студентами системи соціогуманітарних знань про людину і на цій основі самостійне та критичне осмислення соціального життя сучасного українського громадянина та активна участь у розв'язанні соціальних проблем українського суспільства. Від рівня засвоєння студентською молоддю соціологічних знань про особистість значною мірою залежать шляхи побудови ефективної гуманістично-орієнтованої економіки та громадянського суспільства в Україні.

Відповідно до об'єкта, предмета та мети визначаються основні **завдання навчальної дисципліни:**

- розкрити предмет, об'єкт соціології особистості та зміст основних категорій і понять соціологічної науки;
- сформулювати та проаналізувати основні положення соціологічних і психологічних концепцій людини;
- розкрити основні теорії походження людини як суспільної істоти;
 - проаналізувати соціальну структуру соціальної діяльності і соціальної поведінки людини;
 - визначити та розкрити причини і сутність девіантної поведінки;
 - розкрити сутність та основні ознаки процесів соціалізації і десоціалізації;
 - сформулювати основні положення ціннісної теорії;
 - ознайомити з теоретичними основами дослідження трансформації ідентичності особистості від домодерну до постмодерну;
 - дослідити особливості існування особистості в умовах тоталітарного і демократичного суспільств.

Предметом навчальної дисципліни «Соціологія особистості» є процес становлення, функціонування та розвитку особистості як продукту суспільства.

2. ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ВИБІРКОВОЇ КОМПОНЕНТИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

Знання:

- основних етапів вітчизняної та світової культури та її видатних представників;
- сутності та змісту історії соціології;
- основних загально-наукових понять та категорій.

Вміння:

- аналізувати та порівнювати різні соціологічні концепції та моделі;
- самостійно користуватися набутими науковими знаннями, формулювати, логічно доводити та відстоювати свою думку;
- мислити чітко, послідовно, несуперечливо;
- застосовувати наукові знання в професійній і громадській діяльності;
- відрізнити факти від ціннісних тверджень, вивчаючи і вирішуючи наукові проблеми та завдання неупереджено і об'єктивно.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Соціологія особистості», як вибіркова компонента освітньої програми, забезпечує оволодіння студентами загальними та спеціальними компетентностями і досягнення ними програмних результатів навчання за освітньо-професійною програмою:

✓ *Соціальне забезпечення (ОС бакалавр), 2021 р.*

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності за освітньою програмою</i>		
ЗК01	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.	2
ЗК02	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку	3,5

	предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.	
ЗК05	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.	2
ЗК10	Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.	7-11
ЗК11	Здатність приймати обґрунтовані рішення.	12,13
ЗК12	Здатність працювати в команді.	10
ЗК13	Здатність до міжособистісної взаємодії.	3-4
ЗК14	Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.	5
ЗК16	Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.	5,13
<i>Фахові компетентності за освітньою програмою</i>		
СК01	Здатність аналізувати суспільні процеси пов'язані з соціальним розвитком держави.	6-9
СК03	Здатність консультувати з питань соціального забезпечення різним групам населення, що опинилися у складних життєвих обставинах.	11,12
СК05	Здатність до співпраці у міжнародному середовищі та розпізнавання міжкультурних проблем у професійній практиці.	3,4
СК13	Здатність дотримуватися етичних принципів та стандартів у професійній діяльності.	5
СК15	Здатність виявляти і залучати ресурси організацій-партнерів з соціальної допомоги для виконання завдань професійної діяльності.	4
<i>Програмні результати навчання за освітньою програмою</i>		
РН05	Використовувати механізми призначення фінансової соціальної допомоги, пенсій.	1-3
РН06	Застосовувати базові знання про основи економічної допомоги об'єктам соціального захисту.	3
РН07	Використовувати базові знання про принципи державної соціальної політики та шляхи соціального забезпечення населення.	9,10,13
РН08	Застосовувати засоби соціально-правової політики в сфері соціального захисту, базові знання з юриспруденції та законодавства України в галузі соціального забезпечення.	13
РН10	Визначати умови соціально-економічної підтримки різних категорій населення.	10
РН11	Визначати соціальні проблеми та потреби і причини їх виникнення, тенденції розвитку, наслідки, соціальний стан певних категорій населення.	10-13
РН12	Аналізувати ефективність соціально-економічної підтримки населення та здійснювати відповідну корекцію в межах компетентності.	10-13
РН13	Аналізувати та оцінювати рівень матеріально-економічного захисту різних категорій населення.	10-13
РН14	Визначати зміст співпраці з організаціями та установами з	3,4

	метою залучення їх до соціального захисту населення.	
PH17	Пояснювати актуальні процеси у соціальній сфері та соціальному забезпеченні.	10
PH18	Використовувати відповідні наукові дослідження та застосовувати дослідницькі професійні навички у ході надання соціальної допомоги.	1-13
PH20	Демонструвати вміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей.	2
PH21	<i>Застосовувати розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних систем соціального захисту та їх структури.</i>	1-13
PH22	<i>Досліджувати тенденції розвитку систем соціального захисту, оцінювати сучасні явища в соціальній сфері на макро- та глобальному рівні з метою формування висновків для прийняття управлінських рішень в системі соціального захисту.</i>	5,9,10
PH23	<i>Визначати тенденції розвитку соціально-економічних відносин, особливості їх застосування у практичній діяльності у сфері соціального захисту.</i>	10
PH24	<i>Застосовувати у практичній діяльності особливості фінансів сучасних національних систем соціального захисту.</i>	10,13
PH25	<i>Аналізувати соціальні стандарти, розуміти методіку їх формування та практичне значення, вносити пропозиції щодо їх удосконалення.</i>	5,11,12

4. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Особистість як об'єкт соціологічної думки

Теорії особистості в соціології та психології. Психологічні теорії особистості. Психоаналіз (Фрейд, Юнг, Фромм, Салліван). Біхевіоризм (Б.Скіннер, Дж.Доллард, А.Бандура и др.). Екзистенційна психологія (К.Роджерс, А.Маслоу, К.Левин и др.). Брендінг і архетипи. Соціологічні теорії особистості. Еволюційний функціоналізм. (Л.Гумплович, А.Гобино, Ш.Эйзенштадт и др.). Інтераціоналізм. (Ч.Кули, Дж.Мід, Р.Мертон, Р.Дарендорф и др.). Рольова концепція особистості у вітчизняній та зарубіжній психології (Т.Парсонс, Р.Мертон, И.С.Кон, В.А.Ядов).

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 9, 12, 13, 14

Інтернет-ресурси: 28, 29, 31

Тема 2. Соціогенез людини як міждисциплінарна проблема

Антропогенез. Соціогенез: історичний зміст та основні етапи. Спільнота і суспільство (Ф. Тьоніс). Еволюція та революція. Роль революцій в історії суспільства. Неолітична революція. Індустріальна революція.

Інформаційна революція. Трансгуманізм та його перспективи. Дарвінізм та його критика. Соціальний дарвінізм. Ігрова теорія походження суспільства. Homo ludens.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 20, 21, 24

Інтернет-ресурси: 29, 30, 33

Тема 3. Соціалізація особистості

Соціалізація людини як суспільний процес: основні типи та етапи (стадії). Соціальна адаптація та інтеріоризація (інтерналізація) як основні змістовно-цільові компоненти соціалізації. Ідентифікації та самоідентифікації в процесі соціалізації людини. Самооцінка та формування Я – концепції (Р. Бернс).

Соціальна ізоляція та де соціалізація. Ресоціалізація. Індивід, особистість та індивідуальність як продукти соціуму та соціалізації.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 10, 12, 20

Інтернет-ресурси: 28, 30, 31

Тема 4. Соціальна діяльність та соціальна поведінка особистості

Соціальна діяльність: сутність та структура. Соціальна поведінка особистості та її передумови. Основні структурні елементи поведінки особистості. Осмисленість, свобода дій та свобода вибору – основні передумови соціальної поведінки. Ірраціональна та раціональна соціальна поведінка. Девіантна поведінка. Причини, рівні та форми прояву девіантної поведінки. Деликвентна та кримінальна поведінка. М. Фуко «Наглядати і карати».

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 11, 14, 18

Інтернет-ресурси: 29, 30, 31

Тема 5. Соціальні цінності особистості

Мотиви, потреби, інтереси в житті людини. Цінності та норми в системі соціальної діяльності. Соціальні цінності та їх значення для людини. Види цінностей. Шкала цінностей. Поняття ціннісного ядра та ієрархії цінностей. Смысл і цінності в житті особистості. В. Франкл «Людина в пошуках справжнього сенсу». Свобода особистості як демократична цінність. Права людини.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 6, 7, 14

Інтернет-ресурси: 29, 32, 33

Тема 6. Образ особистості в античній культурі

Мудрець-філософ як ідеал античної культури. Проблематизація особистості в античній культурі (О.Ф. Лосев). Місце та роль особистості в «ідеальній державі» Платона. Концепція «людини як політичної тварини». Роль спортивних змагань та загальної фізичної культури в житті давнього грека. Особливість розподілу гендерних ролей в давньогрецькому суспільстві. Тілесність і сексуальність античної людини в концепціях М. Фуко. Особистість як воїн. Соціокультурний феномен гладіаторських боїв. Релігійне життя давнього грека: свята і містерії. Особистість як головний герой давньогрецької трагедії Софокла «Цар Едіп».

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 8, 10, 19

Інтернет-ресурси: 29, 32, 33

Тема 7. Особистість в добу Середньовіччя

Святий як ідеал середньовічної культури. Людина в системі середньовічних феодальних відносин. Лицарська етика і «кодекс честі». Ціннісно-мотиваційна характеристика воїнів-хрестоносців. Куртуазна культура і культ Прекрасної Дами (Дені де Ружмон). Місце жінки в добу Середньовіччя. Особистість в системі середньовічних братств та орденів. Францисканці. Домініканці. Бенедиктинці. Православні братства на теренах України. Аутодафе та інквізиція як соціокультурний феномен.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 11, 14, 18

Інтернет-ресурси: 29, 30, 32

Тема 8. Новоевропейська трансформація образу людини

Вчений як ідеал новоевропейської культури. М. Вебер про вплив протестантської етики на становлення капіталізму. Протестантське розуміння праці та винагороди. Наука як професія і покликання. Проблеми масового суспільства та масової людини в творчості Хосе Ортеги-і-Гассета. Особистість в умовах тоталітарного суспільства (Х. Арендт, Е. Саркісянц). Особистість в концтаборі. Феномен опозиції та дисидентства.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 9, 12, 13, 14

Інтернет-ресурси: 28, 29, 31

Тема 9. Війна як предмет соціологічного аналізу

Війна та її різновиди. «Гаряча» війна. «Холодна війна». Гібридна війна. Інформаційна війна. Людина у військових умовах. Військова пропаганда: основні цілі та методи. Фейкновини та кібербезпека. Військовий полонений. Граничні ситуації, їх вплив на людину (К. Ясперс). Психологічна і соціальна реабілітація учасників бойових дій у післявоєнний період. Особистість і проблеми фрустрації. Самогубство як соціологічний і психологічний феномен (Е. Дюркгейм).

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 6, 9, 10

Інтернет-ресурси: 29, 30, 33

Тема 10. Особистість у добу пост-модерну

Концепція зміни ідентичності в творчості З. Баумана. Паломник і турист як типи ідентичності. Особистість в посттоталітарній культурі. Особистість в ситуації «керованого хаосу». Одновимірна людина. Маніпуляція і основні маніпуляційні технології: деструктивний вплив на особистість. Soft-power як сучасна стратегія управління. Проблеми і виклики мережевого суспільства: булінг та псевдо-ідентичність. Кліпове мислення і культура симулякрів (Ж. Бодріяр)

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 7,8,24

Інтернет-ресурси: 28, 30, 31

Тема 11. Особистість у світлі гендерної проблематики

Гендер як предмет соціологічного аналізу. Гендер і стать. Традиційні гендерні ролі. Переосмислення традиційного розуміння гендеру у феміністичному дискурсі. Ліберальний фемінізм. Марксистський («лівий») фемінізм. Концепція «капіталістичної патріархії» у роботах З. Айзенштайн, Дж. Мітчелл, Ш. Рауботэн. Радикальний фемінізм. Феномен транс-гендеру: соціальні причини. Психологія транс-гендеру. Рух-ЛГБТ: соціальні передумови та наслідки. Від дискримінації меншин до дискримінації більшості. Полеміка «консерватизм vs лібералізм» (П. Б'юкенен).

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 16, 23-25

Інтернет-ресурси: 28, 30, 31

Тема 12. Світоглядні джерела дегуманізації

Дегуманізація та відчуження у фокусі соціологічного аналізу. Світоглядні засади дегуманізації. Образ «людини-машини» в творчості Ж. Ламетрі. Відчуження як центральна категорія марксизму. Механістичний принцип пояснення людини і «технічне мислення». Соціокультурні виміри техніки у дослідженнях М. Бердяєва та Х. Ортеги-і-Гассет. Техніка і проблема дегуманізації особистості у творчості М. Гайдеггера.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 - 5

Додатковий: 10, 12, 13

Інтернет-ресурси: 28, 30, 31

Тема 13. Гуманізм і постгуманізм

Класичний гуманізм. Принцип антропоцентризму і «коперніканський переворот» І. Канта. Принцип суб'єктності. Деконструкція антропоцентризму і суб'єктності у постструктуралізмі та постмодернізмі (Ж. Дерріда, Ф. Ліотар). Постгуманізм. Трансгуманізм. Феномен «постлюдини». Еволюція людського виду і «точка сингулярності». Людина-кіборг. Футурологічні прогнози та сценарії трансформацій людини. Образ людини у технократичних антиутопіях. Світ і людина майбутнього у концепції «Great reset» (К. Шваб).

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5

Додатковий: 7,11,14

Інтернет-ресурси: 29, 30, 33

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основний

1. Злобіна О. Г., Тихонович В.О. Особистість сьогодні: адаптація до суспільної нестабільності. Навч. посібник. /О.Г. Злобіна, В.О. Тихонович. – К., КНУТШ, 2018. – 710 с.
2. Мешанова Г.О. Соціально-психологічне дослідження особистості: теоретико-методологічний аспект. Навч. посібник. / Г.О. Мешанова. – Тернопіль: Астон, 2016. – 300 с.
3. Сірий Є.В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії: Навч. посібник для студентів вищих навч. закладів / Є.В. Сірий. 2-ге вид.– К.: Атіка, 2019. – 479 с.
4. Хьелл Л., Зиглер Д. Теорія личности (Основные положения, исследования и применения). Учебное пособие. / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – Харьков, Фолио, 2016. – 450 с.
5. Циба В.Г. Соціологія особистості: системний підхід (Соціально-психологічний аналіз): Навч. посіб. / В.Г. Циба. 3-тє вид., випр. й доп.– К., КНУТШ, 2020. – 420 с.

Додатковий

6. Алан Г. Джонсон. Тлумачний словник з соціології. /Алан Г. Джонсон. - Львів, ЛНУ, 2013. – 410 с.
7. Болотіна Є.В. Соціологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Є.В. Болотіна, В.Б. Мішура. – Київ: Центр навчальної літератури, 2007. – 128 с.
8. Герасимчук А.А. Соціологія: Навч. посібник / А.А. Герасимчук, Ю.І. Палеха, О.М. Шиян. – 3-тє вид., випр. й доп. – К.: Вид-во Європейського університету, 2003. – 245 с.
9. Головатий М.Ф. Соціологія політики: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / М.Ф. Головатий. – К.: МАУП, 2003. – 504 с.
10. Димитрова Л.М. Соціологія управління та організацій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л.М. Димитрова. – 2-ге вид., випр. і допов. – Київ: Ліра-К; Політехніка НТУУ “КПІ”, 2020. – 156 с.
11. Дороніна М.С. Соціологія (візуалізація основних положень): навч. посіб. / М.С. Дороніна, Л.О. Сасіна. – Харків: ХНЕУ, 2019. – 171 с.
12. Іващенко О. Соціологія вартості (повсякденного) життя в сучасній Україні: в пошуках джерел / О. Іващенко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – Київ, 2011. – № 3. – С. 84-112.

13. Култаєва М.Д. Європейська теоретична соціологія ХХ-ХХІ століття: навч. посіб. / М.Д. Култаєва, О.І. Навроцький, І.І. Шеремет. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2013. – 371 с.
14. Купрій Т.Г. Соціологія освіти: навч. посіб. / Т.Г. Купрій; Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка. – Київ: Логос, 2014. – 303 с.
15. Кутуєв П. Соціологія: історичні витоки та сучасні трансформації / П. Кутуєв // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – Київ, 2009. – № 3. – С. 183-206.
16. Лукашевич М.П. Соціологія сім'ї: підручник / М.П. Лукашевич. – Київ: Знання, 2013. – 223 с.
17. Лукашевич М.П. Соціологія туризму: підручник / М.П. Лукашевич, С.М. Мошак, Ф.Ф. Шандор. – Київ: Знання, 2015.– 303 с.
18. Лукашевич М.П. Соціологія економіки: Підручник для студентів вищих навч. закладів / М.П. Лукашевич. – К.: Каравела, 2005. – 283 с.
19. Нікон Н.О. Соціологія управління: навч.-метод. посіб. / Н.О. Нікон; Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова, Ін-т соц. наук, Каф. соціології. – Одеса: ВМВ, 2014. – 82 с.
20. Подольська Є.А. Соціологія: 100 питань – 100 відповідей / Є.А. Подольська, Т.В. Подольська. – Київ: Інкос, 2009. – 352 с.
21. Пшеничнюк О.В. Соціологія: посіб. для підготов. до іспитів / О.В. Пшеничнюк, О.В. Романовська; вид. 3-є, випр. – Київ: Паливода А.В., 2007. – 170 с.
22. Сорока Ю.Г. Соціологія культури: навч.-метод. посіб. / Ю.Г. Сорока; Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2015. – 135 с.
23. Соціологія культури: Навч. посібник для студентів вищих навч. закладів освіти / О.М. Семашко, В.М. Піча, О.І. Погорілий, Л. Т. Ніколаєнко; За ред.: О.М. Семашка, В.М. Пічі. – К.; Л.: Каравела; Новий світ-2000, 2002. – 334 с.
24. Соціологія: терміни, поняття, персоналії: Навч. словник-довідник для студентів / За ред. В.М. Пічі. – 2-ге вид., стер. – Л.: Новий Світ-2000, 2014. – 476 с.
25. Юрій М.Ф. Соціологія культури: Навч.посібник / М.Ф. Юрій. – К.: Кондор, 2006. – 300 с.

Інтернет - ресурси

26. Офіційний сайт Інституту соціології НАН України. Режим доступу: <http://i-soc.com.ua/ukr/index.php>
27. Електронна бібліотека Інституту соціології НАН України. Режим доступу: http://i-soc.com.ua/institute/el_library.php
28. Фаховий журнал «Соціологія: теорія, методи, маркетинг». Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/5932>

29. Офіційний сайт Українського Інституту соціальних досліджень імені Олександра Яременка. Режим доступу: <http://www.uisr.org.ua/>
30. Центр соціальних та маркетингових досліджень SOCIS. Режим доступу: <http://socis.kiev.ua/ua/>
31. Соціологічна Асоціація України. Режим доступу: <http://www.sau.kiev.ua/>
32. Центр Разумкова. Режим доступу: <http://razumkov.org.ua/>
33. База даних соціологічних досліджень The European Social Survey. The ESS. Режим доступу: <http://www.europeansocialsurvey.org/>

**Курсивом виділені джерела, що є в бібліотеці КНТЕУ.*